

Satyricon Petronii

Cap. XXVII. In palaestra

Nos interim vestiti errare coepimus, immo iocari magis et circulis ludentes accedere, cum subito videmus senem calvum, tunica vestitum russea, inter pueros capillatos ludentem pila.

5 Nec tam pueri, quamquam erat operae pretium, ad spectaculum duxerant, quam ipse pater familiae, qui soleatus pila prasina exercebatur. Nec amplius eam repetebat, quae terram contigerat, sed follem plenum habebat servus sufficebatque ludentibus. Notavimus etiam res novas: nam duo spadones in diversa parte circuli stabant, quorum alter matellam tenebat argenteam, alter numerabat pilas, non quidem eas, quae inter manus lusu expellente vibrabant, sed eas, quae in terram decidebant.

10 Cum has ergo miraremur lautitias, accurrit Menelaus: "Hic est", inquit, "apud quem cubitum ponitis, et quidem iam principium cenae videtis." Et iam non loquebatur Menelaus, cum Trimalchio digitos concrepuit, ad quod signum matellam spado ludenti subiecit. Exonerata ille vesica aquam poposcit ad manus, digitosque paululum aspersos in capite pueri tersit.

Cap. XXVIII. Ad ianuam Trimalchionis

Longum erat singula excipere. Itaque intravimus balneum, et sudore calfacti momento temporis ad frigidam eximus. Iam Trimalchio unguento perfusus tergebatur, non linteis, sed palliis ex lana mollissima factis.

5 Tres interim iatraliptae in conspectu eius Falernum potabant, et cum plurimum rixantes effunderent, Trimalchio hoc suum *propin* esse dicebat. Hinc involutus cocina gausapa lecticae impositus est praecedentibus phaleratis cursoribus quattuor et chiramaxio, in quo deliciae eius vehebantur, puer vetulus, lippus, domino Trimalchione deformior. Cum ergo auferretur, ad caput eius symphoniacus cum minimis tibiis accessit et, tamquam in aurem aliquid secreto diceret, toto itinere cantavit.

10 Sequimur nos admiratione iam saturi, et cum Agamemnone ad ianuam pervenimus, in cuius poste libellus erat cum hac inscriptione fixus:

QVISQVIS SERVVS SINE DOMINICO IVSSV FORAS EXIERIT
ACCIPIET PLAGAS CENTVM

15 In aditu autem ipso stabat ostiarius prasinatus cerasino succinctus cingulo, atque in lance argentea pisum purgabat. Super limen autem cavea pendebat aurea, in qua pica varia intrantes salutabat.

Cap. XXIX. Domus Trimalchionis

Ceterum ego dum omnia stupeo, paene resupinatus crura mea fregi. Ad sinistram enim intransibus non longe ab ostiarii cella canis ingens catena vinctus in pariete erat pictus superque quadrata littera scriptum: CAVE CANEM. Et collegae quidem mei riserunt.

5 Ego autem collecto spiritu non destiti totum parietem persequi. Erat autem venalicium cum titulis pictum, et ipse Trimalchio capillatus caduceum tenebat Minerva-
que ducente Romam intrabat. Hinc quemadmodum ratiocinari didicisset, deinceps
dispensator factus esset, omnia diligenter curiosus pictor cum inscriptione reddiderat.
In deficiente vero iam porticu levatum mento in tribunal excelsum Mercurius rapie-
10 bat. Praesto erat Fortuna cornu abundanti copiosa et tres Parcae aurea pensa torquen-
tes.

Notavi etiam in porticu gregem cursorum cum magistro se exercentem. Praeterea
grande armarium in angulo vidi, in cuius aedícula erant Lares argentei positi Ve-
nerisque signum marmoreum et pyxis aurea non pusilla, in qua barbam ipsius condi-
15 tam esse dicebant.

Interrogare ergo atriensem coepi, quas in medio picturas haberent. “Iliada et Odys-
sian”, inquit, “ac Laenatis gladiatorium munus.”

Cap. XXXI. Gustatio valde lauta

Tandem ergo discubimus pueris Alexandrinis aquam in manus nivatam infundenti-
bus aliisque insequentibus ad pedes ac paronychia cum ingenti subtilitate tollentibus.
Ac ne in hoc quidem tam molesto tacebant officio, sed obiter cantabant.

5 Ego experiri volui, an tota familia cantaret, itaque potionem poposci. Paratissi-
mus puer non minus me acido cantico exceperit, et quisquis aliquid rogatus erat, ut
daret. Pantomimi chorum, non patris familiae triclinium crederes.

Allata est tamen gustatio valde lauta. Nam iam omnes discubuerant praeter unum
Trimalchionem, cui locus novo more primus servabatur. Ceterum in promulsidari
asellus erat Corinthius cum bisaccio positus, qui habebat olivas in altera parte albas,
10 in altera nigras. Tegebant asellum duae lances, in quarum marginibus nomen Trimal-
chionis inscriptum erat et argenti pondus. Ponticuli etiam ferruminati sustinebant
glires melle ac papavere sparsos. Fuerunt et tomacula supra craticulam argenteam
ferventia posita et infra craticulam Syriaca pruna cum granis Punici mali.

Cap. XXXIII. Ficedula piperato vitello circumdata

Ut deinde pinna argentea dentes perfodit: “Amici”, inquit, “nondum mihi svave erat
in triclinium venire, sed ne diutius absentivus morae vobis essem, omnem volupta-
tem mihi negavi. Permittitis tamen finiri lusum?” Sequebatur puer cum tabula tere-

5 binthina et crystallinis tesseris, notavique rem omnium delicatissimam: pro calculis enim albis ac nigris aureos argenteosque habebat denarios.

Interim dum ille omnium textorum dicta inter lusum consumit, gustantibus adhuc nobis repositorium allatum est cum corbe, in quo gallina erat lignea patentibus in orbem alis, quales esse solent, quae incubant ova. Accessere continuo duo servi et symphonia strepente scrutari paleam coeperunt, erutaque subinde pavonina ova divi-
10 sere convivis. Convertit ad hanc scenam Trimalchio vultum et: “Amici”, ait, “pavonis ova gallinae iussi supponi. Et mehercules timeo, ne iam concepti sint. Temptemus tamen, si adhuc sorbilia sunt.”

Accipimus nos cochlearia non minus selibras pendentia, ovaque ex farina pingui figurata pertundimus. Ego quidem paene proieci partem meam, nam videbatur mihi
15 iam in pullum coisse. Deinde ut audivi veterem convivam: “Hic nescio quid boni debet esse,” persecutus putamen manu pinguisssimam ficedulam inveni piperato vitello circumdatam.

Cap. XXXIV. “Vita vinum est”

Statim allatae sunt amphorae vitreae diligenter gypsatae, quarum in cervicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo:

FALERNVM OPIMIANVM ANNORVM CENTVM

5 Dum titulos perlegimus, complosit Trimalchio manus et: “Eheu”, inquit, “ergo diutius vivit vinum quam homuncio. Quare tangomenas faciamus. Vita vinum est. Verum Opimianum praesto. Heri non tam bonum posui, et multo honestiores cenabant.”

Potantibus ergo nobis et accuratissime lautitias mirantibus larvam argenteam attulit servus sic aptatam, ut articuli eius vertebraeque laxatae in omnem partem
10 flecterentur. Hanc cum super mensam semel iterumque abiecisset, et catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalchio adiecit.

“Eheu nos miseros, quam totus homuncio nil est!
Sic erimus cuncti, postquam nos auferet Orcus.
Ergo vivamus, dum licet esse bene.”

Cap. XXXVII. Trimalchionis tapanta

Non potui amplius quidquam gustare, sed conversus ad eum, ut quam plurima exciperem, longe accersere fabulas coepi sciscitarique, quae esset mulier illa, quae huc atque illuc discurreret.

5 “Uxor,” inquit, “Trimalchionis, Fortunata appellatur, quae nummos modio metitur. Et modo modo quid fuit? Ignoscet mihi genius tuus, noluisse de manu illius

panem accipere. Nunc, nec quid nec quare, in caelum abiit et Trimalchionis tapanta est. Ad summam, mero meridie si dixerit illi tenebras esse, credet. Ipse nescit, quid habeat, adeo saplutus est, sed haec lupatria providet omnia, et ubi non putes. Est sicca, sobria, bonorum consiliorum; tantum auri vides; est tamen malae linguae, pica pulvinaris; quem amat, amat; quem non amat, non amat.

Ipse Trimalchio fundos habet, qua milvi volant, nummorum nummos. Argentum in ostiarii illius cella plus iacet, quam quisquam in fortunis habet. Familia vero, baba babae! Non mehercules puto decimam partem esse, quae dominum suum noverit. Ad summam, quemvis ex istis babaecalis in rutae folium coniciet.”

Cap. XLII. “Utres inflati ambulamus”

Excepit Seleucus fabulae partem et: “Ego”, inquit, “non cotidie labor; baliscus enim fullo est. Aqua dentes habet, et cor nostrum cotidie liquescit. Sed cum mulsi pul-tarium obduxi, frigori laecasin dico. Nec sane lavare potui; fui enim hodie in funus. Homo bellus, tam bonus Chrysanthus animam ebulliit. Modo, modo me appellavit.
5 Videor mihi cum illo loqui. Heu, eheu! Utres inflati ambulamus. Minoris quam muscae sumus; tamen aliquam virtutem habent. Nos non pluris sumus quam bullae.

Et quid, si non abstinax fuisset? Quinque dies aquam in os suum non coniecit, non micam panis. Tamen abiit ad plures. Medici illum perdiderunt, immo magis malus fatus. Medicus enim nihil aliud est quam animi consolatio. Tamen bene elatus
10 est, vitali lecto, stragulis bonis. Planctus est optime - manu misit aliquot - etiam si maligne illum ploravit uxor. Quid si non illum optime accepisset? Sed mulier quae mulier milvinum genus. Neminem nihil boni facere oportet; aequae est enim, ac si in puteum conicias. Sed antiquus amor cancer est.”

Cap. LXXI. Testamentum et monumentum

Diffusus hac contentione Trimalchio: “Amici,” inquit, “et servi homines sunt et aequae unum lactem biberunt, etiam si illos malus fatus oppresserit. Tamen me salvo cito aquam liberam gustabunt. Ad summam, omnes illos in testamento meo manu mitto. Philargyro etiam fundum lego et contubernalem suam, Carioni quoque insu-
5 lam et vicesimam et lectum stratum. Nam Fortunatam meam heredem facio, et comendo illam omnibus amicis meis. Et haec ideo omnia publico, ut familia mea iam nunc me amet tamquam mortuum.”

Gratias agere omnes indulgentiae coeperant domini, cum ille oblitus nugarum exemplar testamenti iussit afferri et totum a primo ad ultimum ingemescente familia recitavit. Respiciens deinde Habinnam: “Quid dicis,” inquit, “amice carissime? Aedificas monumentum meum, quemadmodum te iussi? Valde te rogo, ut secundum pedes statuae meae catellam pingas et coronas et unguenta et Petraitis omnes pugnatas, ut mihi contingat tuo beneficio post mortem vivere; praeterea ut sint in fronte pedes centum, in agrum pedes ducenti. Omne genus enim poma volo sint circa cineres

15 meos et vinearum largiter. Valde enim falsum est vivo quidem domos cultas esse, non curari eas, ubi diutius nobis habitandum est. Et ideo ante omnia adici volo:

HOC MONVMENTVM HEREDEM NON SEQVATVR

Ceterum erit mihi curae, ut testamento caveam, ne mortuus iniuriam accipiam. Praeponam enim unum ex libertis sepulcro meo custodiae causa, ne in monumentum
20 meum populus cacatum currat. Te rogo, ut naves etiam monumenti mei facias plenis velis euntes et me in tribunali sedentem praetextatum cum anulis aureis quinque et nummos in publico de sacco effudentem; scis enim, quod epulum dedi binos denarios. Faciatur, si tibi videtur, et triclinia. Facies et totum populum sibi svaviter facientem. Ad dexteram meam pones statuam Fortunatae meae columbam tenentem,
25 et catellam cingulo alligatam ducat, et cicaronem meum, et amphoras copiosas gypsatas, ne effluant vinum. Et unam licet fractam sculpas, et super eam puerum plorantem. Horologium in medio, ut quisquis horas inspiciet, velit nolit, nomen meum legat. Inscriptio quoque vide diligenter, si haec satis idonea tibi videtur:

30 “C POMPEIVS TRIMALCHIO MAECENATIANVS
HIC REQVIESCIT
HVIC SEVIRATVS ABSENTI DECRETVS EST
CVM POSSET IN OMNIBVS DECVRIIS ROMAE ESSE
TAMEN NOLVIT
PIVS FORTIS FIDELIS EX PARVO CREVIT
35 SESTERTIVM RELIQVIT TRECENTIES
NEC VNQVAM PHILOSOPHV M AVDIVIT
VALE ET TV”

Cap. LXXVIII. “Fingite me mortuum esse”

Non est moratus Stichus, sed et stragulam albam et praetextam in triclinium attulit iussitque nos temptare, an bonis lanis essent confecta. Tum subridens: “Vide tu,” inquit, “Stiche, ne ista mures tangant aut tineae! Alioquin te vivum comburam. Ego gloriosus volo efferri, ut totus mihi populus bene imprecetur.”

5 Statim ampullam nardi aperuit omnesque nos unxit et: “Spero”, inquit, “futurum, ut aequae me mortuum iuvel tam vivum.” Nam vinum quidem in vinarium iussit infundi et: “Putate vos,” ait, “ad parentalia mea invitatos esse.”

Ibat res ad summam nauseam, cum Trimalchio ebrietate turpissima gravis novum acroama, cornicines, in triclinium iussit adduci, fultusque cervicalibus multis extendit se super torum extremum et: “Fingite me,” inquit, “mortuum esse. Dicite aliquid belli.” Consonuere cornicines funebri strepitu. Unus praecipue servus libitinarii illius, qui inter hos honestissimus erat, tam valde intonuit, ut totam concitaret viciniam. Itaque vigiles, qui custodiebant vicinam regionem, rati ardere Trimalchionis domum effregerunt ianuam subito et cum aqua securibusque tumultuari suo iure
15 coeperunt.

Nos occasionem opportunissimam nacti Agamemnoni verba dedimus, raptimque tam plane quam ex incendio fugimus.

Cap. CXI. Verum pudicitiae amorisque exemplum

“Matrona quaedam Ephesi tam notae erat pudicitiae, ut vicinarum quoque gentium feminas ad spectaculum sui evocaret.

Haec ergo cum virum extulisset, non contenta vulgari more funus passis prosequi crinibus aut nudatum pectus in conspectu frequentiae plangere in conditorium etiam
5 prosecuta est defunctum, positumque in hypogaeo Graeco more corpus custodire ac flere totis noctibus diebusque coepit. Sic afflictantem se ac mortem inedia persequentem non parentes potuerunt abducere, non propinqui; magistratus ultimo repulsi abierunt, complorataque singularis exempli femina ab omnibus quintum iam diem sine alimento trahebat. Assidebat aegrae fidissima ancilla, simulque et lacrimas com-
10 modabat lugenti, et, quotienscumque defecerat positum in monumento lumen, renovabat.

Una igitur in tota civitate fabula erat, solum illud affulsisse verum pudicitiae amorisque exemplum omnis ordinis homines confitebantur, cum interim imperator provinciae latrones iussit crucibus affigi secundum illam casulam, in qua recens
15 cadaver matrona deflebat.

Proxima ergo nocte, cum miles, qui cruces asservabat, ne quis ad sepulturam corpus detraheret, notasset sibi lumen inter monumenta clarius fulgens et gemitum lugentis audisset, vitio gentis humanae concupiit scire, quis aut quid faceret. Descendit igitur in conditorium visaque pulcherrima muliere primo quasi quodam monstro
20 infernisque imiginibus turbatus substitit. Deinde ut et corpus iacentis conspexit et lacrimas consideravit faciemque unguibus sectam ratus scilicet id, quod erat, desiderium extincti non posse feminam pati, attulit in monumentum cenalum suam coepitque hortari lugentem, ne perseveraret in dolore supervacuo ac nihil profuturo gemitu pectus diduceret: omnium eundem esse exitum et idem domicilium et cetera,
25 quibus exulceratae mentes ad sanitatem revocantur. At illa ignota consolatione percussa laceravit vehementius pectus ruptosque crines super corpus iacentis imposuit.

Non recessit tamen miles, sed eadem exhortatione temptavit dare mulierculae cibum, donec ancilla vini odore corrupta primum ipsa porrexit ad humanitatem invitantis victam manum. Deinde refecta potione et cibo expugnare dominae pertinaciam
30 coepit et: “Quid proderit,” inquit, “hoc tibi, si soluta inedia fueris, si te vivam sepelireris, si, antequam fata poscant, indemnatum spiritum effuderis?”

Id cinerem aut manes credis sentire sepultos?

Vis tu reviviscere? Vis discusso muliebri errore, quam diu licuerit, lucis commodis frui? Ipsum te iacentis corpus admonere debet, ut vivas.”

35 Nemo invitus audit, cum cogitur aut cibum sumere aut vivere. Itaque mulier aliquot dierum abstinentia sicca passa est frangi pertinaciam suam nec minus avidereplevit se cibo quam ancilla, quae prior victa est.

Cap. CXII. Victor miles utrumque persuasit

Ceterum scitis, quid plerumque soleat temptare humanam satietam. Quibus blanditiis impetraverat miles, ut matrona vellet vivere, isdem etiam pudicitiam eius aggressus est. Nec deformis aut infacundus iuvenis castae videbatur conciliante gratiam ancilla ac subinde dicente: "Placitone etiam pugnabis amori?" ... quid diutius moror? Ne

5 hanc quidem partem corporis mulier abstinuit, victorque miles utrumque persuasit.

Iacuerunt ergo una non tantum illa nocte, qua nuptias fecerunt, sed postero etiam ac tertio die, praeclusis videlicet conditorii foribus, ut quisquis ex notis ignotisque ad monumentum venisset, putasset exspirasse super corpus viri pudicissimam uxorem.

Ceterum delectatus miles et forma mulieris et secreto, quidquid boni per facultates poterat, coemebat et prima statim nocte in monumentum ferebat. Itaque unius cruciarii parentes, ut viderunt laxatam custodiam, detraxere nocte pendentem supremoque mandaverunt officio. At miles circumscriptus, dum desidet, ut postero die vidit unam sine cadavere crucem, veritus supplicium mulieri, quid accidisset, exponit: nec se exspectaturum iudicis sententiam, sed gladio ius dicturum ignaviae suae.

15 Commodaret ergo illa perituro locum et fatale conditorium familiari ac viro faceret. Mulier non minus misericors quam pudica: "Ne istud," inquit, "dii sinant, ut eodem tempore duorum mihi carissimorum hominum duo funera spectem. Malo mortuum impendere quam vivum occidere."

Secundum hanc orationem iubet ex arca corpus mariti sui tolli atque illi, quae vacabat, cruci affigi. Usus est miles ingenio prudentissimae feminae, posteroque die 20 populus miratus est, qua ratione mortuus isset in crucem."